

بررسی تطبیقی بین ایران و امارات متحده عربی و قطر با توجه به سند چشم انداز توسعه و شاخص های موثر بر ایجاد تغییر و تحول در رشد و توسعه کشور

نام و نام خانوادگی محمد هرمزی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی - مدیریت مالی دانشگاه آزاد اصفهان

(آدرس پست الکترونیک mhormozi11@gmail.com)

۰۹۱۳۴۰۱۶۴۱۵

چکیده

بر اساس سند چشم انداز توسعه که زمان زیادی هم تا پایان آن نمانده سال ۱۴۰۴، ایران میبایستی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه رسیده باشد، کشوری توسعه یافته در منطقه با متوسط نرخ رشد اقتصادی هشت درصد. کشور ایران، به لحاظ منطقه جغرافیایی که در آن قرار گرفته از موقعیت خاص برخوردار می باشد یا بهتر است بگوییم دارای مزیت های قابل توجهی نسبت به کشورهای همسایه دیگر می باشد (شامل برخورداری از نفت، گاز و بطور کلی انرژی، بازار و تجارت، جاذبه های گردشگری، خطوط مواصلات بین المللی و...) هم افزایی و گسترش فعالیت های اقتصادی در زمینه هایی که دارای مزیت نسبی هستند، از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات حمل و نقل و گردشگری، با اولویت سرمایه گذاری در ایجاد زیر بناها و زیر ساخت های مورد نیاز، و سازماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست های آمایش سرزمین در نظر گرفته شده است. این تحقیق برآن است، به مقایسه وضعیت ایران در برخی از شاخص های اقتصادی و اجتماعی میان کشورهای منطقه مطابق با سند چشم انداز بپردازد. به این منظور اطلاعات مربوط به هر شاخص طی سال های گذشته جمع آوری و وضعیت کشور خود را با دو کشور منطقه یعنی امارات متحده عربی و قطر مورد مقایسه قرار داده ایم. این مقایسه نشان می دهد که در اکثر شاخص های مورد بررسی، کشورمان در بین این دو کشور موقعیت مناسبی ندارد.

برای تحقق این هدف، اطلاع از وضعیت علم و فناوری این دو کشور ونحوه رشد و توسعه آنها، میتواند راهنمایی خوب برای سیاستگذاران ما باشد تا با داشتن درک درستی از توانمندی های خود و سایر کشورها در تمامی مراحل سیاستگذاری عوامل موثر بر تغییر و تحول کشور را به درستی شناسایی و در جهت تحقق بخشیدن به سند چشم انداز توسعه گام های موثرتری برداشته و از اتلاف ثروت ملی و سرمایه های مادی و معنوی کشور جلوگیری کنند. بنابراین، برای ارزیابی این توانمندیها در شاخص های مختلف ارزیابی مقایسه ای و مطالعه تطبیقی لازم و اجتناب ناپذیر است.

واژگان کلیدی: تغییر و تحول - سند چشم انداز توسعه - رشد اقتصادی - توسعه اقتصادی - مطالعه تطبیقی

مقدمه

از آنجایی که رشد اقتصادی منجر به افزایش سرمایه گذاری می گردد و این افزایش سرمایه گذاری ها خواه داخلی (بخش خصوصی یا دولتی) باشد یا سرمایه گذاری های خارجی به ایجاد تغییر در زیربنایها و تحول در زیرساختهای بخش های مختلف کشور کمک شایانی خواهند کرد. چیزی که با ایجاد مشوق های گوناگون جهت جذب سرمایه های داخلی و خارجی بایستی ایجاد گردد و این مهم یکی از خواستها و آرمان های ترسیم شده در سند چشم انداز در افق ۱۴۰۴ نیز میباشد. لذا ادامه کشور ایران را با این دو کشور در شاخص های عمومی، شاخص توسعه انسانی، شاخص های زیرساختی، شاخص های تخصصی علم و فناوری مورد بررسی و مقایسه قرار میدهیم تا به درک درستی از وضعیت کشور خود با این دو کشور همسایه برسیم. کشور امارات به دلیل وجود سرمایه گذاری های خارجی زیاد که بعضا ایرانیان نیز میباشند و کشور قطر هم به دلیل میداین مشترک گازی که با ایران دارد انتخاب شده اند.

طرح مساله

در این مقاله به دنبال پاسخ به این سوال هستیم که نقاط ضعف و قوت ما در مقایسه با دو کشور امارات متحده عربی و قطر در چه شاخص هایی است و چگونه میتوانیم با مدیریت تغییر و تحول ضعف های خود را جبران، و نقاط قوت خود را بهبود ببخشیم؟

اهمیت موضوع

اهمیت موضوع در این است که ایران با وجود فرصت های متنوع سرمایه گذاری نباید بین کشورهای منطقه به ویژه امارات متحده عربی و قطر در سطح پایین تری در جذب سرمایه و ایجاد تغییر و تحول در زیرساختها که جذابیت سرمایه گذاری بخشهای مختلف را به دنبال دارد قرار بگیرد. وهمانگونه که مشاهده میگردد این دو کشور نسبت به ما رشدهای فزاینده ای داشته اند و مشاهده میگردد به عنوان مثال امارات و قطر همه ساله نمایشگاههای وسیع و متنوع بر پا میکنند و با ارایه مشوق های مختلف و امتیازات گوناگون سرمایه گذاران و تامین کنندگان زیادی را متقاعد به سرمایه گذاری در این کشور ها میکنند. این مطالعه تطبیقی بر اساس آخرین گزارش های جهانی استخراج شده است. (۲۰۱۵-۲۰۱۶)

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله، گونه ای تحقیق تطبیقی-تحلیلی است که در آن، رویکردهای نظری نیز استفاده شده است. همچنین در تدوین این مقاله از منابع کتابخانه ای و مطالعه کتاب ها و مقاله های داخلی و خارجی و سایت های معتبر بین المللی که وظیفه تهیه گزارشات و آمارهای جهانی را دارند استفاده شده است.

مفاهیم نظری تحقیق

مطالعه تطبیقی عبارت است از نوعی روش بررسی که پدیده ها را در کنار هم می نهد و به منظور یافتن نقاط افتراق و تشابه آنها را تجزیه و تحلیل می کند. برای بررسی باید ابعاد مختلف را در نظر گرفت تا مطالعه جامع باشد. نخست اگر سه پدیده مورد مقایسه ما سه کشور باشد، سه کشور را به گونه ای انتخاب نماییم که مقایسه پذیر و تطبیق پذیر باشند، با هم کاملاً بیگانه یا کاملاً مشابه نباشند و حداقل دارای یک وجه اشتراک باشند. دوم آنکه باید دقیقاً معین سازیم چه عوامل و متغیر هایی را در سه کشور با هم مقایسه می کنیم. به همین ترتیب می توانیم بر روی کشور های مختلف از جهات گوناگون بررسی تطبیقی انجام دهیم.

شاخص های عمومی

هنگامی که کشورها تصمیم می گیرند مسیر رشد آینده خود را ترسیم نمایند، بررسی شرایط جغرافیایی، جمعیت شناختی و اقتصادی بسیار لازم به نظر می رسد. در زمان مقایسه کشورها نیز لازم است فاکتورهایی به مانند جمعیت، مساحت، قدرت اقتصادی و ... در این مقایسه مورد توجه قرار بگیرند. شاخص های عمومی شامل جمعیت، تولید ناخالص داخلی، تولید ناخالص داخلی سرانه، مساحت، تراز تجاری میباشد.

شاخص توسعه انسانی

شاخص توسعه انسانی، شاخصی ترکیبی است برای سنجیدن موفقیت در هر کشور، در سه معیار پایه از توسعه انسانی: زندگی طولانی و سالم، دسترسی به دانش و معرفت و سطح زندگی مناسب است و همانگونه که میدانیم منابع انسانی یکی از عوامل پیشبرد اهداف توسعه ای میباشد لذا هرچه شاخص توسعه انسانی پیشرفته تری داشته باشیم میتوانیم با اتکا به نیروهای انسانی خود راه را سریع تر از سایر رقبا طی کنیم. در سال ۱۹۸۰، برنامه توسعه سازمان ملل متحد اولین گزارش توسعه انسانی را انتشار داد. در این گزارش از شاخص های جدیدی بنام شاخص توسعه انسانی استفاده شده بود که به تازگی مورد محاسبه قرار گرفته بود. فرضیه شاخص توسعه انسانی بسیار ساده، منطقی و ظریف است و پیام کلی آن این است که توسعه ملی نبایستی صرفاً در قالب درآمد ملی مورد ارزیابی قرار گیرد، رویه ای که مدت ها بدین صورت اعمال می گردیده است، بلکه در اندازه گیری توسعه ملی باید امید به زندگی و سطح سواد را نیز مورد توجه اساسی قرار داد. ارزش عددی شاخص توسعه انسانی بین صفر تا یک است. ارزش شاخص توسعه انسانی نشان می دهد که هر کشوری چه مقدار از مسیر خود را برای رسیدن به بالاترین ارزش ممکن یعنی یک، طی کرده است و همچنین امکان مقایسه بین کشورها را فراهم می کند.

شاخص های زیرساختی

جهت ایجاد تغییر و تحول در هر کشوری، مجموعه ای از عوامل نیاز است. این عوامل در ارتباط با هم میتوانند تضمین کننده تحولات مثبت اقتصادی کشورها باشند. شایان توجه است که این ارتباط در بستری از زیرساخت های توسعه فناوری شکل می گیرند.ومی تواند به تغییر و تحول بخشهای مختلف کمک نماید.

زیرساخت های هر کشوری را می توان به سه بخش کلی تقسیم کرد. در بخش اول زیرساخت های انتشار و دسترسی به فناوری مورد نظر می باشد. در بخش دوم، مهارت های انسانی مورد توجه می باشد. آموزش ابتدایی و تکمیلی و فعالیت های تحقیق و توسعه نمونه هایی از این شاخص ها می باشند. بیشتر توجه بخش سوم به شاخص های محیط کلان اقتصادی و فناوری می باشد. شاخص هایی به مانند زیرساخت های فیزیکی و نهادی برای رقابت پذیری، اثربخشی دولت و یا مجموعه شاخص های انجام کسب و کار که در جدول ۴ مشخص شده است، می توانند نمونه ای از شاخص های محیط کلان اقتصادی و فناوری باشند.

زیرساخت مهارت انسانی یکی از مهمترین عوامل توسعه هر کشوری میتواند باشد. توجه به سرمایه انسانی یکی از اصول اساسی توسعه پایدار می باشد و سیاست گذاران باید در توسعه مهارت های انسانی تاکید ویژه داشته باشند. در قسمت دوم جدول ۳، چهار زیر شاخص برای این شاخص در نظر گرفته شده است. که در ادامه در جدول می بینیم.

بهبود محیط کسب و کار، گامی اساسی در جهت توسعه سرمایه گذاری بخش خصوصی در بخشهای مختلف، سطح اشتغال در این بخش در کشور محسوب می شود و از طریق فراهم کردن شرایط رقابت پذیری و بسترسازی مناسب برای ورود موثر بخش خصوصی، نقش تعیین کننده ای در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می کند. این شاخص ها بر توصیف شرایط اقتصاد کلان، اصلاح سیاستهای رقابتی، تبیین قوانین و استانداردها، آموزش و زیرساختهای آموزشی پایه، ایجاد و تقویت روابط بین نهادی، توسعه فرهنگ کارآفرینی، اصلاح و تقویت نظام مالکیت فکری و دیگر عوامل زیرساختی و محیطی تمرکز دارد. که همه این عوامل میتوانند منتهی به تغییر و تحول در یک کشور گردند. با توجه به قسمت سوم جدول ۳، پرواضح است که عملکرد ایران در شاخص های زیرساختی محیط کلان اقتصادی و فناوری و در مقایسه با میانگین کشورهای عربی به خصوص کشورهای حاشیه خلیج فارس، عملکرد خوبی نیست. در بسیاری از این شاخص ها، کشورهای حاشیه خلیج فارس، وضعیت مناسب تری نسبت به ایران دارند. عمده وظایف تسهیل شرایط زیرساختی محیط کلان بر عهده دولت است و رتبه ایران در اکثر این شاخص ها در بین کشورهای جهان بالای ۱۰۰ است. ساده ترین نتیجه ای که می توان از این رتبه ها گرفت، عملکرد ضعیف دولتها در ایران در ایجاد تغییر و تحول در کشور و بهبود بخشیدن به فضای کسب و کار دانست.

شاخص سهولت کسب و کار.

شاخص سهولت کسب و کار بانک جهانی، قوانین و مقرراتی را که مستقیماً بر انجام کسب و کار و رشد اقتصادی کشورها موثرند، معرفی و بررسی کرده این شاخص از ۱۰ زیرشاخص شروع کسب و کار، سهولت اخذ مجوز، دسترسی به برق، ثبت مالکیت، اخذ اعتبارات، حمایت از سرمایه گذاران خرد، تجارت فرامرزی، سهولت اجرای قراردادهای و ورشکستگی و پرداخت دیون تشکیل شده است. پیشتازی کشورها در شاخص سهولت کسب و کار بهبود فضای کسب و کار نقش تعیین کننده ای در رشد و توسعه اقتصادی از طریق ایجاد تغییر و تحول در بسترهای مناسب برای ورود موثر بخش خصوصی در اقتصاد کشور ایفا می کند. بنابراین، کشورها تلاش می کنند با بهبود و اصلاح این شرایط، پیشتازی خود در عرصه جهانی را حفظ نمایند.

شاخص های تخصصی علم و فناوری

یکی دیگر از شاخص هایی که مورد بررسی باید قرار بگیرد شاخص تخصصی علم و فن آوری میباشد. تعداد انتشارات علمی می تواند یکی از این موارد باشد. تعداد پتنت های ثبت شده و کاربرد علم و فناوری در ایجاد تغییر و تحول در کشور که منتهی به رشد و توسعه کشور در ابعاد مختلف میشود.

با توجه به اهمیت موضوع، در این پژوهش با استفاده از داده های آماری دوره زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۶، به بررسی و مطالعه تطبیقی بین ایران و امارات و قطر از نظر شاخص های تاثیر گذار بر ایجاد تغییر و تحول می پردازیم.

یکی از مهمترین شاخص های موثر بر ایجاد تغییر و تحول شاخص عمومی است که در ادامه به بررسی و مقایسه آن با دو کشور همسایه می پردازیم.

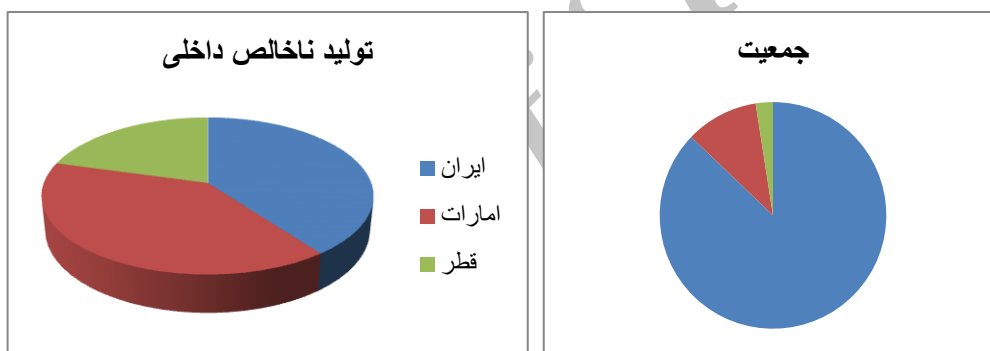
شاخص های عمومی

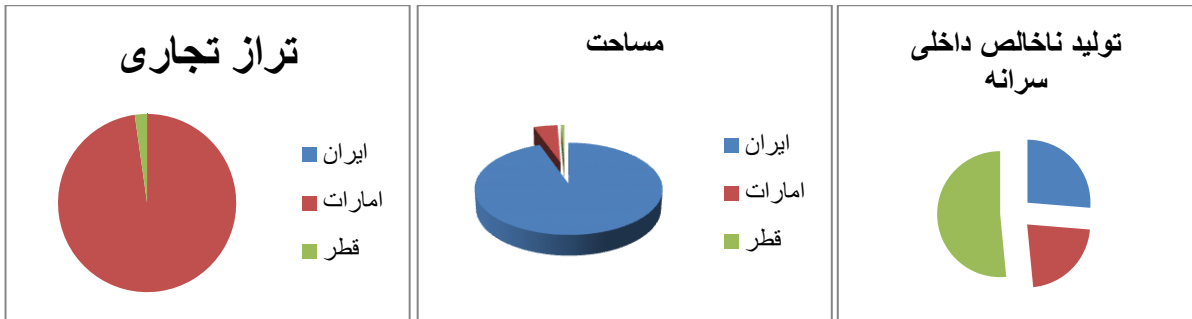
جدول ۱: مقایسه ای از شاخص های عمومی میان ایران و امارات متحده عربی و قطر
(Global_Competitiveness_Report_2015-2016)

کشور	جمعیت (میلیون نفر)	تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	تولید ناخالص داخلی سرانه(دلار)	مساحت (کیلومتر مربع)	تراز تجاری (میلیون دلار)
ایران	۷۸	۴۰۴,۱	۵۱۸۳	۱۶۴۸۱۹۵	-۲۴۰۵
امارات	۹,۳	۴۰۱,۶	۴۳۱۸۰	۸۳۶۰۰	۸۹۳۸۵
قطر	۲,۲	۲۱۰	۹۳۹۶۵	۱۱۵۷۱	۲۰۳۴

نتایج حاصل از جدول شماره ۱

ایران در مقایسه با دو کشور امارات و قطر با داشتن ۷۸ میلیون نفر دارای رتبه اول در این شاخص قرار میگیرد. امارات با داشتن ۹ میلیون و سیصد هزار رتبه دوم و قطر با ۲ میلیون و دویست هزار نفر رتبه سوم را دارا میباشد. که میتوانیم با ایجاد تغییر در عوامل مختلف همانند سطح دانش و مهارت این جمعیت را به سمت کارآفرینی و بهره وری بیشتر هدایت کنیم. و شاهد تحولات بزرگ اقتصادی بیشتری در کشور باشیم. شاخص دیگر تولید ناخالص داخلی است که با توجه به جدول ایران در جایگاه نخست قرار دارد و بعد از ایران کشور امارات و در آخر کشور قطر قرار دارد.

از نظر تولید ناخالص داخلی سرانه قطر اول سپس ایران و در نهایت کشور امارات قرار دارد. از لحاظ مساحت پر واضح است ایران در جایگاه اول، امارات دوم و قطر سوم میباشد. از نظر تراز تجاری کشور امارات اول، کشور قطر دوم و کشور ایران سوم می باشد. با توجه به مقایسه و بررسی این شاخص ها میتوان به خوبی به نقاط ضعفی که وجود دارد پی برد.

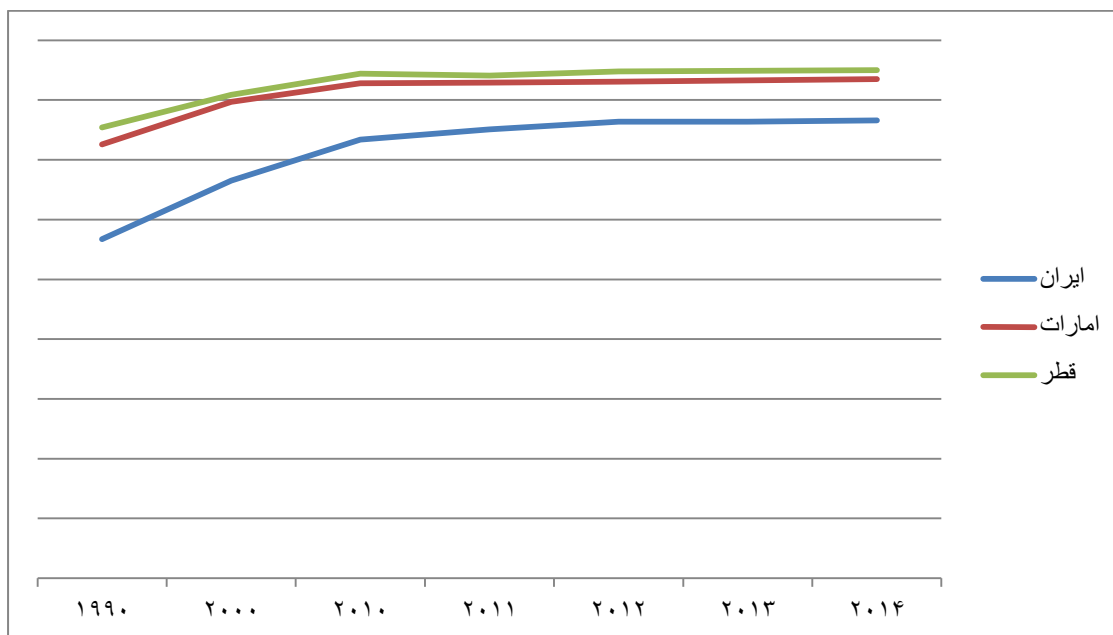
شاخص توسعه انسانی

جدول ۲: روند ۲۴ ساله ای از شاخص توسعه انسانی

human_development_report-2016

سال	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	
ایران	۰.۵۶۷	۰.۶۶۵	۰.۷۴۳	۰.۷۵۱	۰.۷۶۴	۰.۷۶۴	۰.۷۶۶	
امارات	۰.۷۲۶	۰.۷۹۷	۰.۸۲۸	۰.۸۲۹	۰.۸۳۱	۰.۸۳۳	۰.۸۳۵	
قطر	۰.۷۵۴	۰.۸۰۹	۰.۸۴۴	۰.۸۴۱	۰.۸۴۸	۰.۸۴۹	۰.۸۵۰	

نمودار روند ۲۴ ساله از شاخص توسعه انسانی

مفهوم توسعهٔ انسانی به جای تمرکز بر ابزار به اهداف پیشرفت و توسعه تأکید دارد. هدف واقعی توسعه باید خلق محیطی برای افراد باشد که در آن بتوانند از زندگی طولانی، سالم و خلاق لذت ببرند. خلاقیت به معنای ایجاد تغییر و تحول، این حقیقت ساده اغلب با بروز نگرانی‌ها و اولویت‌های لحظه‌ای مورد غفلت قرار می‌گیرد. توسعهٔ انسانی به مفهوم فرایند گسترش حیطه انتخاب افراد و بهبود رفاه آنهاست. مهمترین ابعاد توسعهٔ انسانی زندگی طولانی و سالم، دانش و استانداردهای زندگی آبرومندانه هستند. با توجه به نمودار میتوان به این حقیقت پی برد که کشور امارات و قطر از کشور ما بهتر عمل کردند و توانسته اند از ما پیشی بگیرند و طی این چند سال با برنامه ریزی وضعیت خود را بهبود بخشند.

روند تحولات در قرن بیستم در دهه ۱۹۷۰ میلادی وارد مرحله جدیدی شد و در اواسط دهه ۱۹۸۰ تقریباً در تمامی زمینه‌ها آثار خود را بر جای گذاشت. در دهه ۱۹۸۰ برای اشاره به این دگرگونی‌ها مفاهیمی چون جامعه صنعتی و فرامدرن (پست مدرن) به کار می‌رفت، اما در دهه ۱۹۹۰ میلادی مفهوم جهانی شدن رایج گردید و به مفهوم مسلط در دوران معاصر تبدیل شد. به گونه‌ای که امروزه همه چیز با رجوع به این مفهوم مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در ظاهر امر، جهانی شدن یعنی ره سپردن تمامی جوامع به سوی جهانی وحدت یافته که در آن همه چیز در سطح جهانی مطرح و نگریسته می‌شود. اما در واقع، جهانی شدن به معنای آزادی مطلق کسب و کار، برداشته شدن تمامی موانع برای جریان یافتن سهل و آسان سرمایه و نفوذ آن در تمامی عرصه‌ها و حرکت روان اطلاعات، امور مالی، خدمات و بالاخره تداخل فرهنگ‌ها آنها به سوی یکسان شدن و یکدستی است که تمامی این امور در مقیاسی جهانی رخ می‌دهد. (ایران زاده، ۱۳۸۰)

جهانی شدن، مرزها و هویت‌ها را کمرنگ‌تر می‌کند، و الزام مدیریت تغییر و تحول را اجتناب ناپذیر می‌کند. به مردم، کالاها، اطلاعات، عادت‌ها، هنجارها و نهادها توجه می‌کند و به مرزها اجازه جابه‌جایی می‌دهد. از آنجا که نمی‌توان مرزهای نفوذناپذیری در مقابل اشاعه اندیشه‌ها و کالاها ایجاد کرد، بنابراین جهانی شدن در بلند مدت به هر حال استیلا خواهد یافت، پویای مرزگشای جهانی شدن دقیقاً به این دلیل بارزتر می‌شود که طی دهه‌های گذشته گسترش فراوان امکانات، منافع و بازارها زمینه بالقوه رواج عالمگیر آنها را فراهم ساخته است. انقلاب کشاورزی و بعد از آن دگرگونی‌های عصر صنعتی و فرا صنعتی در شمار منابع اصلی تقویت کننده فرایند جهانی شدن هستند. شکی نیست که وجه اصلی جهانی شدن و آنچه مایه موافقت و مخالفت‌ها است وجه اقتصادی آن است و از این رو به جاست که ابتدا با سرچشمه‌های اقتصادی آن آشنا شویم. جهانی شدن در واقع بخشی از فرایند تاریخی تکامل اجتماعی است و به زعم عده‌ای ناشی از ماهیت و ذات رشد سرمایه، تلاش برای

بقاء و کسب بازارهای جدید و سودآور و نیاز به صدور سرمایه از بازارهای اشباع شده به بازارهای بکر و بالقوه می باشد که این انتقال سرمایه تبعات مثبت و منفی بسیاری برای کشورهای عقب مانده و در حال توسعه دارد، به طور کلی می توان گفت مبنای اقتصادی جهانی شدن نئولیبرالیسم اقتصادی است. (قاسمی، ۱۳۸۰)

شاخص توسعه انسانی ترکیبی از چهار معیار متفاوت است که در سه مؤلفه: امید به زندگی، آموزش و تولید ناخالص سرانه داخلی قرار می گیرند. شاخص توسعه انسانی یک میانگین ساده از سه مؤلفه فوق است. امید به زندگی، آموزش و درآمد واقعی همگی از عوامل اساسی افزایش دهنده قدرت انتخاب انسان ها می باشند. طول عمر بیشتر به عنوان معیار امید به زندگی علاوه بر آنکه نشان دهنده تغذیه مناسب تر و برخورداری از امکانات بهداشتی است، فرصت بیشتری را برای زندگی و انتخاب به انسان ها می دهد. و اینها همان چیزی است که باعث میشود انسان دارای ذهنی خلاق و پویا باشد و در مواجهه با محیط پیرامون خود در صورت برخورد با نواقص و مشکلات در صدد ایجاد تغییر و تحول در جهت بهبود وضعیت برآیند.

آموزش نیز به همین ترتیب قدرت تصمیم گیری و قدرت استفاده از فرصت های بهتر را برای مردم به ارمغان می آورد. امروزه جدای از نقش آموزش در توسعه انسانی، بر تأثیر سرمایه انسانی و آموزش در رشد اقتصادی نیز تأکید فراوانی می شود و در نهایت تأثیر افزایش درآمد واقعی در گسترش انتخاب های آزادانه افراد و بهره برداری از منابع مادی بر هیچ کس پوشیده نیست. لذا به همین دلیل برای سنجش شاخص توسعه انسانی از این سه شاخص استفاده می شود.

الف) امید به زندگی

سازمان بهداشت جهانی سلامت را اینگونه تعریف کرده است: «وضع مطلوب و خوب جسمی، روحی و روانی و اجتماعی یک فرد». (عباس پور، ۱۳۸۳)

حالت سلامتی کامل، فیزیکی، روانی و اجتماعی است نه فقط فقدان بیماری یا ناتوانی. از تعریف مذکور چنین استنباط میشود که انسان و سلامتی و یا زجنه های سه گانه: "جسم، روان و روابط اجتماعی" تأمین یا تهدید می شود. هدف هر جامعه این است که شرایطی را که سلامتی اعضای جامعه را تضمین می کند، آماده نماید و سلامتی روان قسمتی از سلامتی کلی است. منظور از سلامتی روان، سلامتی ابعاد خاصی از انسان مثل هوش، ذهن، حالت و فکر او می باشد. (فصلنامه علمی بهداشتی، ۱۳۷۸) آنچه سلامتی را به خطر می اندازد، صرفاً یک عامل نیست بلکه همسویی عوامل متعدد با یکدیگر است که موجب رفتار غیر سالم می گردد. لذا بررسی واقعیت ها و نیازهای جامعه، عوامل مستعدکننده [۲]، قادر سازنده و سایر عوامل اجتماعی برای ارائه موارد آموزشی و نحوه ارزشیابی آنها بسیار ضروری است. (کومبس، ۱۹۹۵)

حداقل و حداکثر محدوده امید به زندگی به ترتیب برابر ۲۵ و ۸۵ سال است. مقدار این شاخص برای ایران بر پایه آخرین گزارش توسعه انسانی که برای سال ۲۰۱۳ محاسبه شده، رقم ۰/۷۲ می باشد.

از آنجایی که در محاسبه این شاخص، تنها معیار امید به زندگی لحاظ می شود، بنابراین ارزش آن برابر است با مقدار شاخص امید به زندگی.

ب) آموزش

آموزش همواره به عنوان وسیله ای مطمئن در جهت بهبود کیفیت عملکرد و حل مشکلات مدیریت مدنظر واقع و فقدان آن نیز یکی از مسائل اساسی و حاد هر سازمان را تشکیل می دهد. بدین جهت برای تجهیز نیروی انسانی سازمان و بهسازی و بهره گیری هر چه مؤثرتر از این نیرو، بی شک آموزش یکی از مهم ترین و مؤثرترین تدابیر و عوامل برای بهبود امور سازمان به شمار می رود. لازم به تذکر است که آموزش یک وظیفه اساسی در سازمان ها و یک فرایند مداوم و همیشگی است و موقت و تمام شدنی نمی باشد. کارکنان در هر سطحی از سطوح سازمان، اعم از مشاغل ساده یا پیچیده، مدیر یا زیردست محتاج آموزش و

یادگیری و کسب دانش و مهارت‌های جدید هستند و باید همواره برای انجام بهتر کار خود از هر نوعی که باشد، روش‌ها و اطلاعات جدیدی کسب نمایند و مضافاً اینکه هر وقت شغل کارکنان تغییر پیدا کند، لازم است اطلاعات و مهارت‌های جدیدی را برای تداوم موفقیت آمیز وظایف شغل مربوطه فرا بگیرد. (شریعتمداری، ۱۳۸۳)

درمورد آموزش این شاخص، دو معیار: نرخ با سواد بزرگسالان و نرخ ناخالص ثبت نام به صورت ترکیبی از نرخ ثبت نام در آموزش ابتدایی، متوسطه و تحصیلات عالی را در بر می‌گیرد.

بزرگسالان با سواد، افراد بالای ۱۵ سال را که قادر به خواندن و نوشتن بیانات کوتاه وساده خود هستند دربرمی‌گیرد. نسبت ثبت نام ناخالص آموزش ابتدایی، متوسطه و آموزش عالی برابر است با میانگینی از نسبت‌های ثبت نام دانش آموزان در هر مقطع آموزشی مورد نظر به عنوان درصدی از جمعیت موجود در هر گروه سنی.

چون سازمان ملل معتقد است که سواد اولین گام برای یادگیری و پایه ریزی دانش است لذا در محاسبه شاخص آموزش به نرخ با سواد بزرگسالان وزن بیشتری داده شده است، یعنی در محاسبه شاخص آموزش، نرخ با سواد بزرگسالان با نرخ ترکیبی ثبت نام ناخالص با ضریب دوسوم در نظر گرفته می‌شود. با توجه به اینکه مقدار حداقل و حداکثر هر دو معیار آموزش به ترتیب برابر صفر و ۱۰۰ می‌باشد، مقدار شاخص آموزش ایران برای سال ۲۰۱۳، رقم ۰/۸۲۳ محاسبه شده است.

ج) تولید ناخالص سرانه داخلی

محاسبه شاخص تولید ناخالص سرانه داخلی، پیچیده‌تر از سایر شاخص‌ها است. چون این شاخص با استفاده از یک فرمول لگاریتمی محاسبه می‌شود، GDP (شاخص سرانه) در مقادیر بالاتر آن کاسته می‌شود. مقدار این شاخص برای ایران در سال ۲۰۱۳ در گزارش صندوق بین المللی پول ۰/۵۶۳ آمده است.

د) محاسبه نهایی شاخص توسعه انسانی

برای محاسبه شاخص توسعه انسانی از سه شاخص امید به زندگی، آموزش و تولید ناخالص سرانه داخلی میانگین ساده گرفته می‌شود. مقدار این شاخص برای ایران در سال ۲۰۱۳، عدد ۰/۷۰۲ به دست آمده است.

بنابراین توسعه منابع انسانی به معنای ذخیره‌سازی از نظر مهارت، سازماندهی و تجربه‌های یادگیری به منظور تحقق ایجاد تغییر و تحول در ابعاد مختلف جامعه است. از این رو، از طریق ارتقای مهارت‌ها، دانش، شایستگی، قدرت یادگیری و علاقه افراد در تمام سطوح، رشد افراد به رشد جامعه منتهی می‌شود.

شاخص‌های زیرساختی

جدول شماره ۳: مقایسه‌ای از شاخص‌های زیرساختی میان ایران و امارات و قطر

(Global Competitiveness Report_2015-2016)

قطر	امارات	ایران	زیرساختی انتشار و دسترسی به فناوری	
۵,۴	۵,۴	۳,۲	مقدار	آمادگی فناوری
۳۱	۳۰	۹۹	رتبه جهانی	
۸۰,۹	۷۶,۷	۵۵,۳	مقدار	دسترسی به ICT
۲۱	۳۱	۷۱	رتبه جهانی	
۵۹,۵	۶۵,۱	۱۴,۴	مقدار	استفاده از ICT

کنفرانس بین المللی
مَدیریتِ تَغییر و تَحْوُل
CHANGE MANAGEMENT CONFERENCE
" تحول اقدام و عمل در اقتصاد مقاومتی !"

۲۷	۲۱	۱۰۳	رتبه جهانی	
۶۵,۴	۸۸,۲	۳۷	مقدار	دولت برخط
۳۷	۱۲	۸۷	رتبه جهانی	
۸۵,۳	۸۸	۳۱,۴	درصد از کل جمعیت	درصد استفاده کنندگان از اینترنت

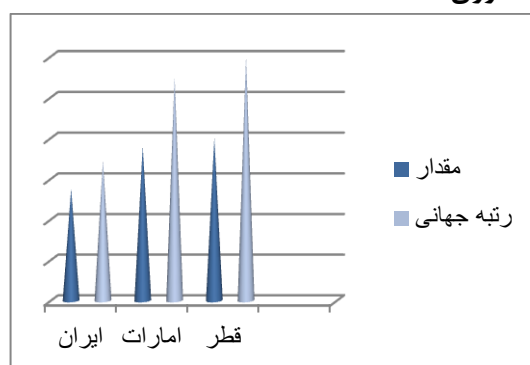
قطر	امارات	ایران		
زیرساختی مهارتهای انسانی				
۶,۳	۶,۲	۶	مقدار	بهداشت و آموزش ابتدایی
۲۸	۳۸	۴۷	رتبه جهانی	
۵	۵	۴,۳	مقدار	تحصیلات تکمیلی
۲۷	۳۷	۶۹	رتبه جهانی	
۵	۵,۱	۳,۲	مقدار	کارایی بازار کار
۱۴	۱۱	۱۳۸	رتبه جهانی	
۲,۴	-	۳,۷	مقدار	که صرف آموزش درصدی GDP میشود از
۱۲۰	-	۹۵	رتبه جهانی	
قطر	امارات	ایران		
زیرساختی محیط کلان اقتصاد و فناوری				
۵,۹	۵,۷	۳,۶	مقدار	نهادهای زیرساختی برای رقابت پذیری
۴	۹	۹۴	رتبه جهانی	
۵,۶	۶,۳	۴,۲	مقدار	زیرساخت های فیزیکی برای رقابت پذیری
۱۸	۴	۶۳	رتبه جهانی	
۶,۷	۶,۵	۴,۸	مقدار	محیط اقتصاد کلان
۲	۷	۶۶	رتبه جهانی	
۵,۵	۵,۶	۴	مقدار	کارایی بازار کالا
۵	۳	۱۰۹	رتبه جهانی	
۵	۴,۷	۲,۸	مقدار	توسعه بازارهای مالی
۱۳	۲۰	۱۳۴	رتبه جهانی	
۴,۲	۴,۹	۵,۲	مقدار	اندازه بازار
۵۶	۳۱	۱۹	رتبه جهانی	
۳۹	۴۰,۱	۲۸,۴	مقدار	شاخص جهانی نوآوری
۵۰	۴۷	۱۰۶	رتبه جهانی	

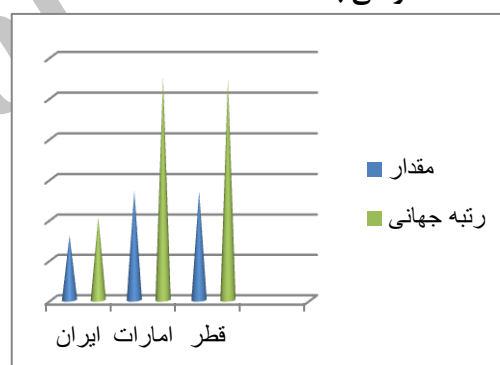
۹۴,۳	۸۶,۹	۳۲,۸	مقدار	ثبات سیاسی
۱۰	۲۶	۱۲۸	رتبه جهانی	
۷۰,۳	۷۳	۲۲,۶	مقدار	اثر بخشی دولت
۳۲	۲۸	۱۱۲	رتبه جهانی	
۶۷,۵	۶۸,۵	۷,۹	مقدار	کیفیت مقررات وضع شده
۳۹	۳۷	۱۳۷	رتبه جهانی	
۰,۵	۰,۵	۰,۷	مقدار	هزینه های ناخالص در تحقیق و توسعه
۶۵	۶۳	۴۶	رتبه جهانی	
۷۴	۶۲,۱	۳۶,۳	مقدار	همکاری تحقیقاتی دانشگاه/صنعت
۸	۲۱	۹۹	رتبه جهانی	

راهنمای نمودارها رتبه جهانی در بین ۱۴۰ کشور دنیا
مقدار (۱-۷) در نظر گرفته شده است.

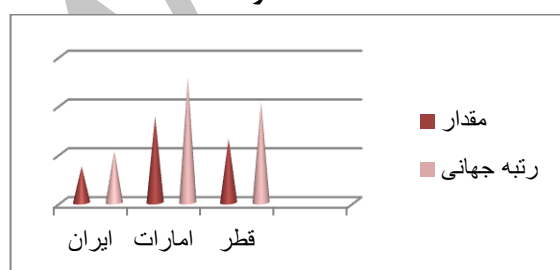
آمادگی فناوری

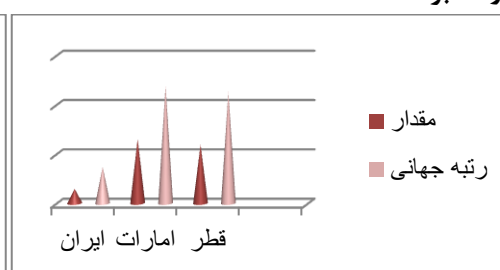
دسترسی به ICT

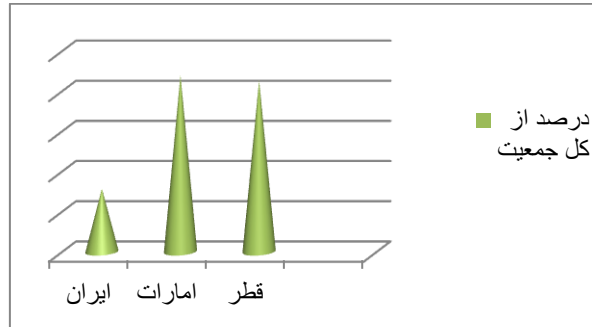
استفاده از ICT

دولت برخط

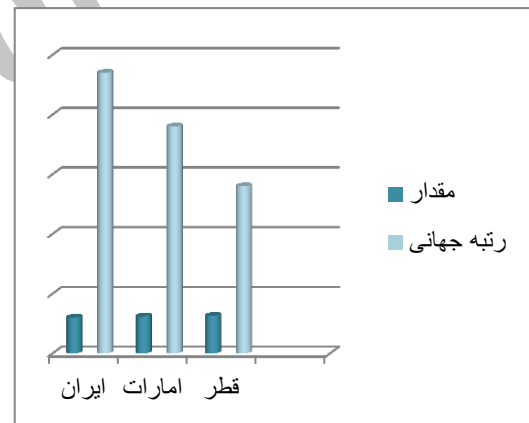
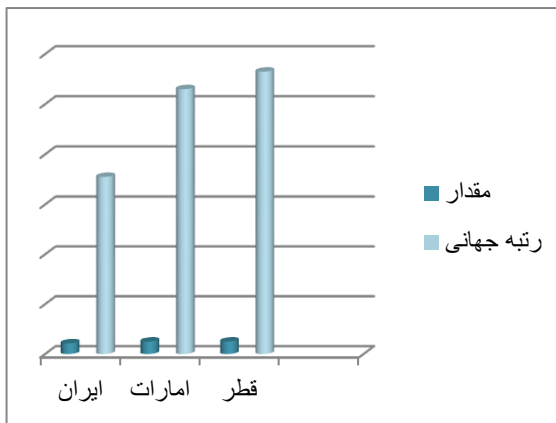
درصد استفاده کنندگان از اینترنت

طبق بررسی جدول شماره ۳ و مشاهده نمودارهای ترسیم شده به این نتیجه میرسیم که کشور ایران در شاخصهای زیرساختهای انتشار و دسترسی به فن آوری در زیرشاخصهایی چون آمادگی فناوری موقعیت مناسبی در بین این دو کشور ندارد همچنین رتبه ایران (۹۹) در جهان هم مناسب نیست و هم راستا با سند چشم انداز توسعه هم نمیباشد. دولت برخط و همچنین درصد استفاده کنندگان از اینترنت هم رتبه کشور ICT و استفاده از ICT در شاخص دسترسی به ما هم نسبت به دو کشور امارات و قطر پایین است و هم رتبه ما در جهان در خورد موقیت ما در منطقه و جهان نیست. در ادامه ایران را در شاخص زیرساختی مهارتهای انسانی با این دو کشور مقایسه میکنیم.

تحصیلات تکمیلی

بهداشت و آموزش

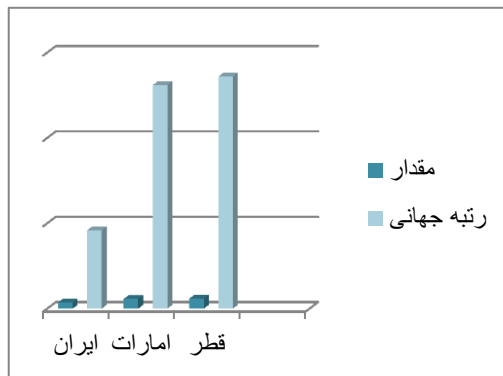
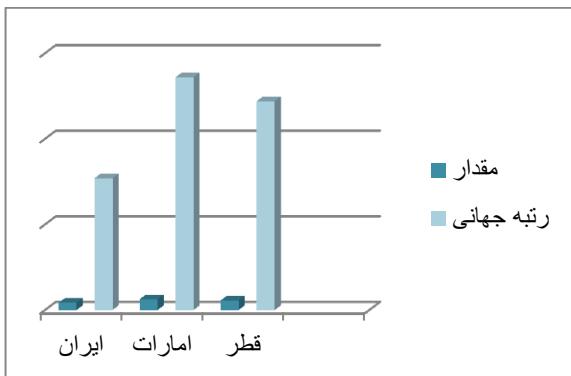

بازار کار

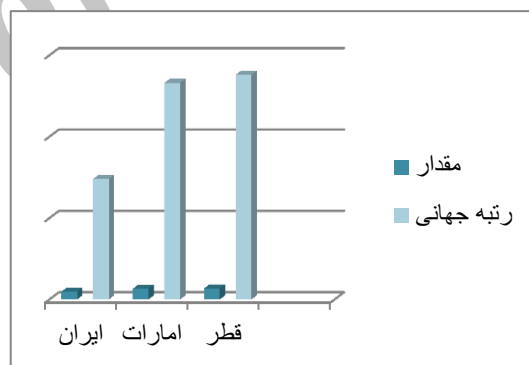
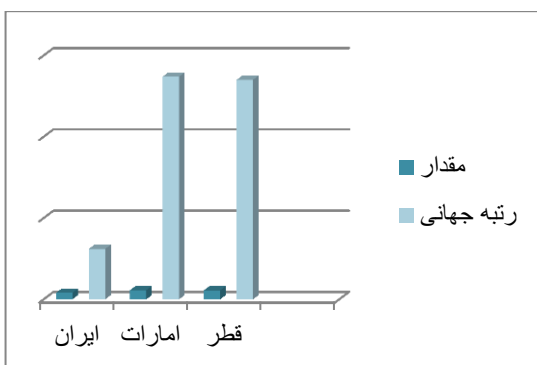
زیرساختهای فیزیکی برای رقابت پذیری

نهادهای زیرساختی محیط کلان اقتصاد و فن آوری

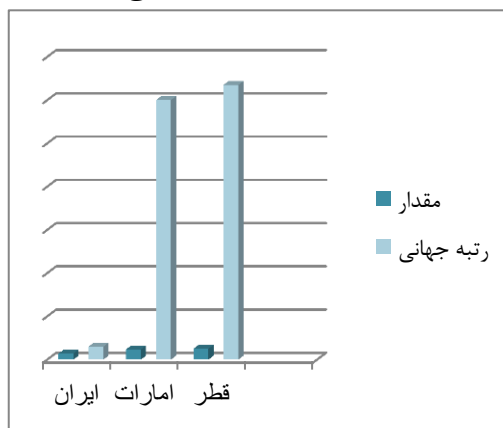
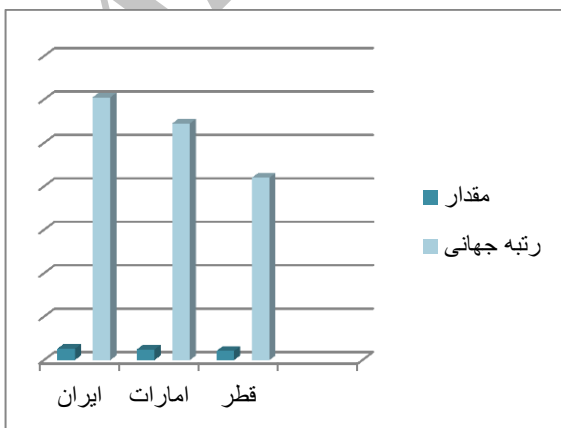
محیط اقتصاد کلان

کارایی بازار کالا

اندازه بازار

توسعه بازارهای مالی

با توجه به نمودارهای ترسیم شده که بر اساس اعداد استخراج شده از جدول رسم شده اند وضعیت کشور ایران در شاخص مهارتهای انسانی در مقایسه با این دو کشور همسایه جایگاه در خور توجه ندارد. ولی کشورهای امارات و قطر هر دو تلاش در بهبود وضعیت جایگاه های قبلی خود داشته اند.

شاخص سهولت کسب و کار

جدول ۴: مقایسه ای از شاخص های سهولت کسب و کار ایران و کشورهای امارات و قطر

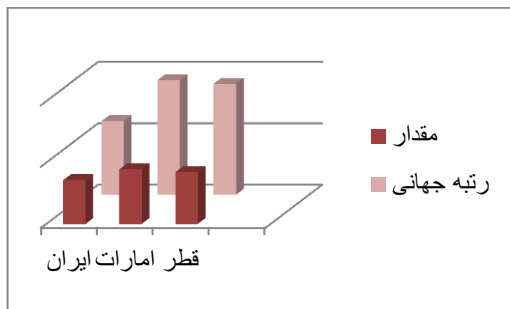
(DB16-Full-Report)

قطر	امارات	ایران		
۸۳,۲۲	۸۹,۹۸	۸۵,۷۳	مقدار	شروع کسب و کار
۱۰۹	۳۰	۸۷	رتبه جهانی	
۸۴,۴۱	۸۸,۷۹	۷۱,۳۸	مقدار	تهیه مجوزهای ساخت و ساز
۸	۲	۶۹	رتبه جهانی	
۶۲,۹۸	۹۵,۲۸	۶۹,۱۷	مقدار	تهیه برق
۱۱۱	۴	۸۸	رتبه جهانی	
۸۰,۲۳	۸۹,۲۳	۶۳,۵۰	مقدار	ثبت دارایی
۲۸	۱۰	۹۱	رتبه جهانی	
۳۰	۴۵	۴۵	مقدار	گرفتن اعتبار
۱۳۳	۹۷	۹۷	رتبه جهانی	
۴۵	۴۹	۴۰	مقدار	حمایت از سرمایه گذاران خرد
۱۲۲	۶۰	۱۵۰	رتبه جهانی	
۹۹,۴۴	۹۹,۴۴	۶۶,۷۸	مقدار	پرداخت مالیات
۱	۱	۱۲۳	رتبه جهانی	
۶۱,۴۱	۶۶,۲۷	۳۹,۳۸	مقدار	تجارت فراسوی مرزها
۱۱۹	۱۰۱	۱۶۷	رتبه جهانی	
۵۴,۶۴	۷۳,۲۲	۶۱,۸۵	مقدار	قراردادهای نیروی کار
۱۱۲	۱۸	۶۲	رتبه جهانی	
۵۸,۳۹	۴۳,۷۴	۳۱,۵۷	مقدار	حل و فصل ورشکستگی
۵۱	۹۱	۱۴۰	رتبه جهانی	

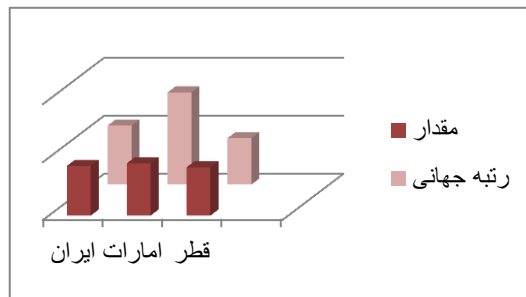
راهنمای نمودارهای این شاخص مقدار (۱۰۰-۰)

تهیه مجوزهای ساخت و ساز

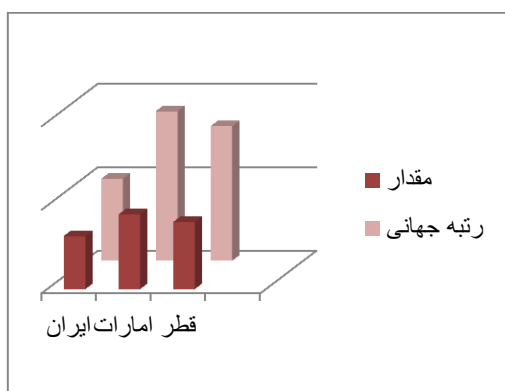
شروع کسب و کار

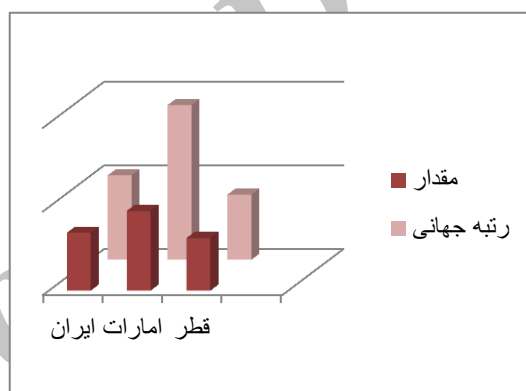
ثبت دارایی

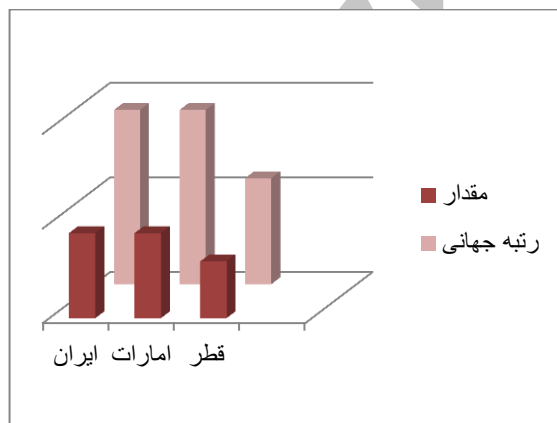
تهیه برق

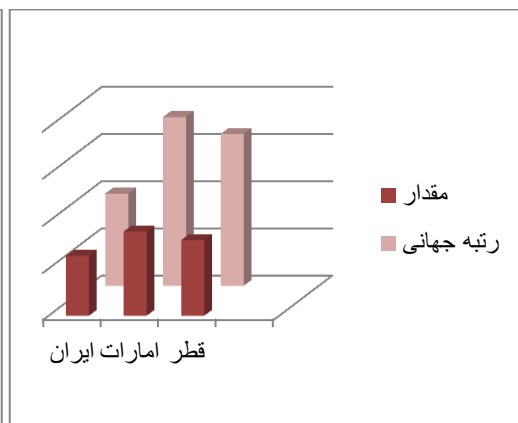
گرفتن اعتبار

ثبت دارایی

پرداخت مالیات

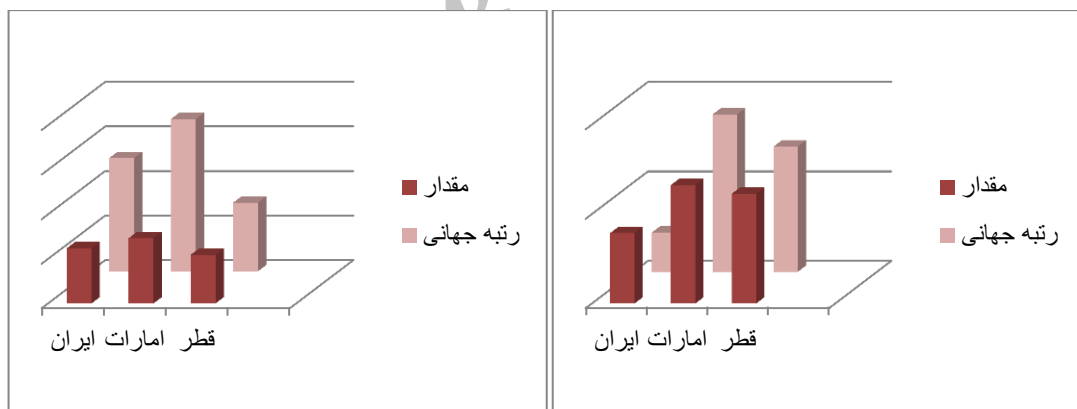

حمایت از سرمایه گذاران خرد

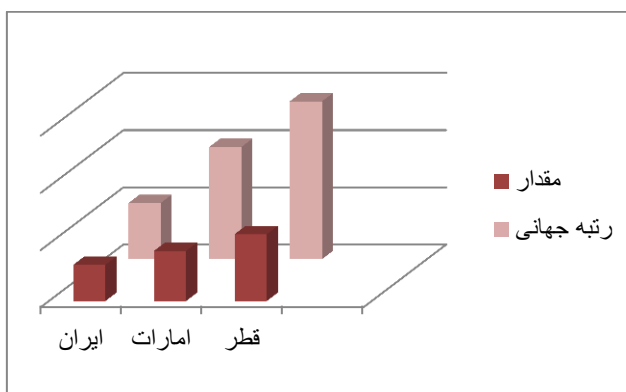

قراردادهای نیروی کار

تجارت بین المللی

حل و فصل ورشکستگی

بهبود فضای کسب و کار، گامی موثر در راستای سرمایه گذاری بخش خصوصی، تولید و سطح اشتغال در کشور دارد و از طریق فراهم آوردن شرایط مناسب رقابت پذیری برای ورود موثر بخش های فعال، نقش تعیین کننده ای در رشد و توسعه اقتصادی کشور دارد.

با توجه به گزارشات مراکز بین المللی و نمودارهای رسم شده شاهد هستیم وضعیت ایران در شاخص سهولت کسب و کار هم وضعیت مناسبی ندارد و این بدین معناست که برای ایجاد فضای مناسب کسب و کار، اشتغال زایی، رشد و توسعه اقتصادی بایستی برنامه ریزی های جدی تری انجام شود و این بخش نیازمند تغییر و تحول بسیاری میباشد. لذا لازم است بخش مهمی از سیاست های دولت با توجه به الزامات نهادی و با هدف ایجاد تقویت نهادهای مورد نیاز تدوین شود، زیرا تغییر و تحولات در بلند مدت علاوه بر توسعه همزمان فناوری ها، نیازمند نهادهای پشتیبان و تنظیم کننده آنهاست .

جدید ترین گزارش شاخصهای علوم و مهندسی که توسط بنیاد ملی علوم آمریکا منتشر شده است نشان می دهد که در سال ۲۰۱۵، ۲۷ درصد تولید ناخالص اخلی در دنیا به خدمات دانش بنیان (نظیر خدمات کسب و کار، مالی ارتباطات) و صنایع مبتنی بر فناوری های پیشرفته (نظیر هوا فضا و دارو) اختصاص داشته است. البته در اقتصادهای توسعه یافته ای مانند آمریکا سهم این خدمات و صنایع به ۴۰ درصد تولید ناخالص داخلی هم میرسد و در مورد کشورهای توسعه یافته دیگری نظیر کانادا، کره و ژاپن و کشورهای عضو اتحادیه اروپا و انگلیس سهم مزبور در فاصله زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۵ همواره رشد داشته است. در کشور ما واکنش مناسب و به موقع در برابر تغییرات و تحولات علمی و فناورانه نشان داده نمی شود و از این رو بخش مهمی از فرصتهای جدید سرمایه گذاری بلند مدت کشور از دست خواهد رفت.

نتیجه گیری

در این مقایسه تطبیقی که بین کشور ایران و امارات متحده عربی و قطر انجام گرفت با توجه به گزارشات و آمارهای بین المللی که از شاخص های عمومی (جمعیت، مساحت، تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص داخلی سرانه و تراز تجاری) و شاخص توسعه انسانی، شاخص های زیرساختی (انتشار و دسترسی به فن آوری، مهارت های انسانی، محیط کلان اقتصادی) و شاخص سهولت کسب و کار در دست بود کشور خود را با این دو کشور مقایسه تطبیقی کرده و با توجه به جداول و نمودارهای رسم شده به این نتیجه رسیدیم با در نظر گرفتن سند چشم انداز توسعه بیست ساله کشور در اکثر این شاخص ها دارای رتبه مطلوب و در خور جایگاه منطقه ای و بین المللی خود قرار نداریم و بایستی چاره اساسی برای این مشکل اندیشیده شود. و با ایجاد تغییر و تحول در این شاخص های به رشد و توسعه کشور سرعت بیشتری داده شود و با وضع قوانین و مقررات جدید و یا اصلاح و بازنگری در قوانین موجود، موانع این تغییرات و تحولات هرچه زودتر برداشته شود تا ایران به جایگاه ترسیم شده در سند چشم انداز بیست ساله دست یابد. و پرواضح است برای رسیدن به این مهم بایستی مسئولین قوای کشور با اتحاد، همه نخبگان سیاسی و علمی با همگرایی، سیاست گذاران و قانون گذاران و دلسوزان کشور با هم افزایی هرچه بیشتر با هم، به همفکری و چاره جویی برای رفع این موانع و مشکلات برآیند.

((با آرزوی سربلندی و سرافرازی کشور عزیزم ایران))

منابع

EPO. (2015). *European patent applications per country of residence of the first named applicant*.

European Patent Office.

Dutta, S., Lanvin, B., & Vincent, S. W. (2015). *The Global Innovation Index 2015, The Human Factor In Innovation*. Cornell University, INSEAD and WIPO.

<http://www.xe.com>

OECD Statextracts. (2015, 3 7). *International Trade Balance*.

UNIDO. (2015). *Industrial Development Report 2015*. United Nations Industrial Development Organization.

United Nation Development Programme. (2015). *Human Development Report 2015, Sustaining Human Progress*. New York: UNDP.

USPTO. (2015). *Patents by country, state, and year- utility patents*. U.S patent and trademark office.

WIPO . (2015) . *World Intellectual Property Indicators*. WIPO .

World Bank Group. (2016). *Doing Business 2015, Going Beyond Efficiency*. A World Bank Group Flagship Report.